

O'ZBEK TILI DARSЛИKLARIDA ARGO VA JARGONLARDAN TO'G'RI QO'LLASH. DARSЛИKLARDAN NAMUNALAR

Mirjamolova Yodgora Mirali qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti

Uchunchi kurs bakalavr talabasi

Annotatsiya. Mazkuz maqola umumiy o'rta ta'lim maktablari darsliklarida argo va jargonlarda to'g'ri qo'llash, darslikdagi chet eldan o'zlashma so'zlarni adabiy til qoidalariga rioya qilgan holda qo'llash va vulgarizmlar to'g'rida ma'lumot aytib o'tib ketilgan. Hozirda nafaqat darsliklarda balki muloqot jaroyonida ham argo, jargon hamda vulgarizm so'zlaridan noo'rin qo'llanilayotganligi to'g'risidagi muammolar yoritilgan.

Kalit so'zlar. Argo, jargon, vulgarizm, argo va jargonlarning lingvistik funksiyalari, o'zbek tili darsliklari, tarjima, kontekst.

Til insonlar o'rtasida muloqotning asosiy vositasi bo'lib, uning murakkab tuzilmasi va xilma-xilligini tushunish, darsliklarni yana chuqurroq tushunishga yordam beradi. Tilning o'ziga xos elementlaridan bir bo'lmish argo va jargon, ayni rus sinflarga o'zbek tili darsliklari bunday muhitni jonlashtirish namoyon bo'ladi.

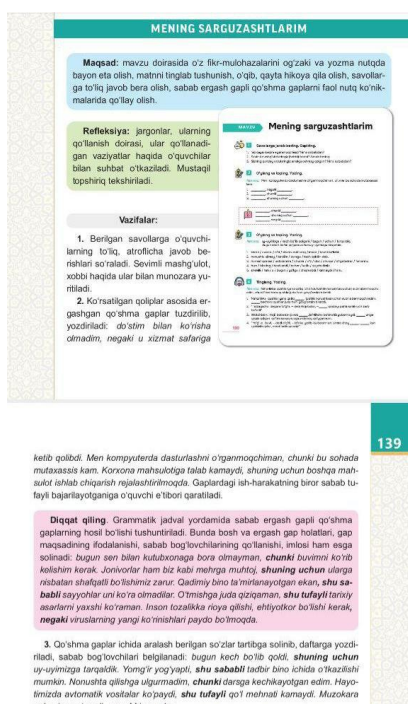
Argo va jargonlarning lingvistik funksiyalari.

Argo va jargon – biror argo yoki jargonga xos leksemalar, argo va jargonlar biror ijtimoiy guruh yoki toifalarning, masalan, sportchilar, o'g'rilar, olibsotarlar, poraxo'rlar va boshqalarning “yasama tili”dir. Shuning uchun argo va jargonlar ijtimoiy dialektlar deb ham yuritiladi. Argotizmlar yashirin ma'no ifodalaydi. Masalan: ichuvchilar orasida novcha(aroq), qizil(vino).

Jargonizmlarda – yashirin ma'no bilan birga tinglovchini yoki o'zga bir shaxsni kamsitish yoxud uning xislatlarini bo'rttirib baholash ottenkalari ham mavjud. Argotizm va

jargonlar, asosan, tor doirada ishlatiladi. Ular badiiy asarda va personajlarni tipiklashtirish maqsadida foydalanish hollari uchraydi.

Vulgarizmlar – haqorat maʼnosida qoʻllanadigan soʻzlar xunasa, dayus, soʻtak, toʻnka kabilar. Bunday leksemalar yoki ularning vulgar maʼnolari adabiy til birligi sanalmaydi, ularning qoʻllash nutq madaniyatiga xilof deb qaraladi, ammo darslikda keltirilgan matnlarda oʻquvchilarga tushuntrib oʻtish zarur.

Misol uchun 10-sinf oʻzbek tili darsligida **MENING SARGUZASHTLARIM** mavzusida jargon turkumiga oid matnlar va topshiriqlar berilgan. Oʻqituvchi kitobida jargonlar, ularning qoʻllanish doirasi, ular qoʻllanadigan vaziyatlar haqida oʻquvchilar bilan suhbat oʻtkazish kerakligi va mustaqil topshiriqlar berilishi kerakligi takidlab oʻtilgan.

Kontekst — bu soʻz yoki iboraning atrofidagi matn yoki vaziyat boʻlib, uning maʼnosini aniqlashga yordam beradi. Argo va jargonlarning ishlatilishi, ayniqsa, yosh avlod va xalq madaniyatining turli qatlamlariga xos xususiyatlarni badiiy tasvirlashda muhim ahamiyatga ega. Mazkur tadqiqot orqali oʻzbek adabiyotida argo va jargonlar badiiy asarlarning madaniy va ijtimoiy mazmunini chuqurlashtirishda qanday vositalar sifatida ishlatilishi ochib berildi. Bu lingvistik birliklarning adabiyotdagi ahamiyatini oʻrganish orqali ularning tilshunoslikda tutgan oʻrnini aniqlash imkoniyati kengayadi.

Xulosa: argo, jargon va vulgarizm soʻzlari bilan tanishtirish nafaqat ona tili darslarida balki rus sinflarga ham oʻzbek tili darslari toʻgʻri tushuntirish ishlari olib borib qanday vaziyatda qoʻllaniladi va aslida qayerdan paydo boʻlganligi toʻgʻrisida sodda va tushunarli qilib uqtirishim lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. H.Jamolxonov. Hozirgi oʻbek adabiy tili.Toshkent-“Talqin”-2005
2. Karimov, B. “Oʻzbek tilida argo va jargonlarning oʻrni.” Til va Adabiyot, 2003.
3. Sodiqov, M. “Adabiy til va xalq shevalari: Oʻzaro taʼsir.” Tilshunoslik va adabiyotshunoslik masalalari, 2008.
4. Karimova, D. “Badiiy nutqdagi dialektal unsurlar.” Oʻzbekiston filologiyasi jurnali, 2015.
5. Yoʻldoshev, A. Oʻzbek tili stilistikasi. Toshkent: Oʻqituvchi, 1992.